

УДК 373.042-056.2/3:373.064.2

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3\(23\)-277-288](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3(23)-277-288)

Гринців Мар'яна Василівна кандидат психологічних наук, доцентка кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, <https://orcid.org/0000-0001-5790-2759>

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ООП

Анотація: У статті теоретично обґрунтовано значення педагогічного спілкування як ключового чинника успішної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах сучасного освітнього середовища. Здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових підходів до організації ефективної вербальної та невербальної взаємодії між педагогом і дитиною з урахуванням принципів індивідуалізації, доступності та інклюзивності навчання. Визначено роль емоційної компетентності педагога, його здатності до емпатії, рефлексії та побудови партнерських взаємин у формуванні безпечного й підтримувального освітнього простору.

Окреслено значення міждисциплінарної взаємодії фахівців (педагога, психолога, логопеда, соціального працівника) як умови комплексного супроводу дитини з ООП. Розглянуто потенціал інтерактивних, ігрових та комунікативно орієнтованих методів навчання, що сприяють активізації пізнавальної діяльності та розвитку соціальної взаємодії. Особливу увагу приділено впливу педагогічного спілкування на розвиток комунікативних, соціальних, емоційних і когнітивних навичок, формування самостійності, навчальної мотивації та здатності до адаптації в соціальному середовищі. Здійснено емпіричну перевірку впливу стилю педагогічного спілкування та використання цифрових ресурсів на рівень соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Підкреслено, що системне, цілеспрямоване й емоційно підтримувальне педагогічне спілкування виступає важливим ресурсом гармонійного особистісного розвитку дитини, сприяє її інтеграції в колектив однолітків та забезпечує формування життєвих і соціальних компетентностей.

Ключові слова: педагогічне спілкування, соціалізація, діти з ООП, комунікативні навички, емоційна компетентність, інтерактивні методи, індивідуалізація, міждисциплінарна взаємодія, соціальна адаптація, педагогічна підтримка.

Hryntsiv Maryana Vasylivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the department of social pedagogy and correctional education, Drohobych

Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, <https://orcid.org/0000-0001-5790-2759>

PEDAGOGICAL COMMUNICATION AS A FACTOR IN SOCIALIZATION OF CHILDREN WITH SEN

Abstract: The article theoretically substantiates the importance of pedagogical communication as a key factor in the successful socialization of children with special educational needs (SEN) in the conditions of a modern educational environment. An analysis of domestic and foreign scientific approaches to the organization of effective verbal and non-verbal interaction between a teacher and a child is carried out, taking into account the principles of individualization, accessibility and inclusiveness of education. The role of the teacher's emotional competence, his ability to empathy, reflection and building partnership relationships in the formation of a safe and supportive educational space is determined.

The importance of interdisciplinary interaction of specialists (teacher, psychologist, speech therapist, social worker) is outlined as a condition for comprehensive support of a child with SEN. The potential of interactive, game-based and communicatively oriented teaching methods that contribute to the activation of cognitive activity and the development of social interaction is considered. Particular attention is paid to the influence of pedagogical communication on the development of communicative, social, emotional and cognitive skills, the formation of independence, learning motivation and the ability to adapt in the social environment. An empirical test was carried out of the influence of pedagogical communication style and the use of digital resources on the level of socialization of children with special educational needs.

It is emphasized that systematic, purposeful and emotionally supportive pedagogical communication is an important resource for the harmonious personal development of a child, promotes his integration into the team of peers and ensures the formation of life and social competencies.

Keywords: pedagogical communication, socialization, children with special needs, communication skills, emotional competence, interactive methods, individualization, interdisciplinary interaction, social adaptation, pedagogical support.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується інтенсивними соціальними, культурними та технологічними змінами, які створюють нові вимоги до процесів навчання, виховання та соціальної інтеграції підростаючого покоління. У цьому контексті соціалізація дітей виступає ключовим завданням соціально-педагогічної практики, оскільки саме в період дитинства і юнацтва формується система цінностей, соціальних навичок, способів міжособистісної

взаємодії та здатності адаптуватися до соціальних норм. Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) цей процес має особливе значення, адже вони стикаються з додатковими бар'єрами соціальної інтеграції, що можуть бути пов'язані як із фізичними, психічними чи сенсорними особливостями розвитку, так і з недостатньою підтримкою соціального середовища.

Педагогічне спілкування, яке є основною формою взаємодії між педагогом і дитиною, відіграє вирішальну роль у процесі соціалізації. Воно забезпечує простір для формування комунікативних умінь, розвитку соціальної компетентності, засвоєння соціальних ролей і норм, а також визначає якість міжособистісних стосунків у освітньому середовищі. У випадку дітей з ООП значення педагогічного спілкування посилюється, оскільки воно виступає не лише як канал передачі знань, а як механізм підтримки, прийняття, мотивації та формування позитивної самосвідомості. Адекватне педагогічне спілкування може виступати ресурсом подолання ізоляції, зниження рівня тривожності, розвитку самооцінки та впевненості в собі.

У сучасних наукових дискусіях дедалі частіше підкреслюється, що соціалізація не є автоматичним процесом, який відбувається самостійно внаслідок включення дитини у соціальне середовище. Вона потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки, зокрема в умовах інклюзивної освіти, де діти з ООП навчаються поряд з однолітками без особливих потреб. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від того, яким чином педагогічне спілкування сприяє включенню дитини до групи, стимулює розвиток комунікативної активності, сприяє взаємній повазі та розумінню.

Виклики сучасності - це не лише складні зовнішні обставини, але й підвищені вимоги до здатності особистості адаптуватися, співпрацювати, вирішувати конфлікти та брати участь у соціальних практиках. У дітей з ООП ці навички можуть розвиватися повільніше або мати специфічні особливості, що обумовлює потребу в цілеспрямованому формуванні їх соціальної компетентності під час педагогічної взаємодії. Саме тому педагогічне спілкування не може розглядатися лише як техніка або набір методів роботи, воно повинно розглядатися як сутнісна категорія, яка визначає якість соціального розвитку, рівень адаптації та здатність дитини реалізовувати себе в різних формах соціального життя.

Науково-педагогічна увага до ролі педагогічного спілкування у соціалізації дітей з ООП зростає, але водночас наявні питання щодо ефективних моделей взаємодії, специфіки комунікативних стратегій, механізмів побудови міжособистісної довіри, способів врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей. Це зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення та емпіричного дослідження, спрямованого на визначення сутності, принципів, умов і педагогічних технологій, що забезпечують ефективне педагогічне спілкування як чинник соціалізації дітей з ООП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що педагогічне спілкування все частіше розглядається як ключовий чинник соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) - не лише у педагогічних, а й у психологічних, соціальних та медико-психологічних дослідженнях. У сучасних роботах дедалі більше уваги приділяється не стільки опису загальних особливостей навчально-виховного процесу, скільки саме механізмам комунікативної взаємодії між педагогом і дитиною, які сприяють формуванню соціальних навичок та адаптації в суспільстві.

Ці та інші проблеми, знайшли своє відображення в дослідженнях Бойко Н.І., Данилюк Т.В., Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М., та ін [1,2,3].

Вітчизняні та зарубіжні науковці розглядають педагогічне спілкування як динамічний, багатовимірний процес, що включає в себе як змістовну, так і емоційно-комунікативну складову. У працях фахівців підкреслюється, що ефективність педагогічного спілкування не обмежується передачею знань, а проявляється у здатності встановлювати емоційний контакт, заснований на довірі, прийнятті та повазі до дитини. Саме ці якості, згідно з дослідженнями останніх років, виступають необхідною умовою для формування соціального досвіду та соціальної компетентності дітей з ООП.

Психолого-педагогічні дослідження показують, що діти з ООП часто стикаються з труднощами інтерактивної взаємодії: вони можуть мати знижену соціальну самосвідомість, дефіцит навичок ефективної комунікації або труднощі у вираженні власних емоцій і потреб. У цих умовах педагогічне спілкування відіграє роль опертя, через яке дитина отримує соціальні сигнали, моделі поведінки та підтримку для поступової інтеграції в колектив. У наукових роботах підкреслюється, що комунікативні взаємодії вчителя та дитини з ООП мають ґрунтуватися на принципах індивідуального підходу, гнучкості, адаптації мовлення і невербальних засобів, що дозволяє дитині відчувати себе зрозумілою та прийнятою [2].

У зарубіжних публікаціях окрему увагу приділяють моделі розвитку соціальних навичок через педагогічне спілкування, яке інтегрується з навчальними програмами та терапевтичними підходами [9,10]. Дослідники виділяють роль структурованого спілкування, що включає моделі «спілкування через діяльність», «педагогічної розповіді» та «комунікаційних ігор». Ці моделі використовуються для формування когнітивно-комунікативних умінь, розвитку здатності до розпізнавання невербальних сигналів, розбудови конструктивних стратегій взаємодії. Такий підхід демонструє, як педагогічне спілкування може виходити за межі репродуктивного навчання та стати інструментом розвитку соціальної адаптації.

Сучасні дослідження також розглядають педагогічне спілкування в контексті інклюзивної освіти, де важливо забезпечити рівні можливості взаємодії

для всіх учасників освітнього процесу [1,5]. Науковці наголошують, що адаптація комунікативного середовища має базуватися на врахуванні індивідуальних особливостей кожної дитини з ООП. Це включає не лише адаптацію мовленнєвих форм, а й корекцію невербальних аспектів: темпу спілкування, зорового контакту, простору для реакцій, ритміки взаємодії. У більшості сучасних публікацій педагогічне спілкування розглядається як центральна ланка між дитиною, колективом однолітків і фахівцями, що забезпечує умови для безперервного соціального навчання.

Важливо, що нові дослідження підкреслюють мультидисциплінарний характер педагогічного спілкування, яке реалізується не тільки в системі освіти, але й у психологічному супроводі, соціальній реабілітації та сімейній взаємодії. Це означає, що педагогічне спілкування виступає засобом інтеграції різних сфер життя дитини з ООП: навчання, соціального середовища, емоційної підтримки та побудови міжособистісних зв'язків.

Професійні стандарти педагогічної діяльності також містять рекомендації щодо розвитку комунікативної компетентності педагогів як однієї з ключових характеристик сучасної педагогічної культури. Останні публікації підкреслюють, що високий рівень педагогічного спілкування можливий лише за умови системної підготовки фахівців, яка включає розвиток емпатії, знань з психології розвитку, умінь адаптувати комунікативні стратегії відповідно до потреб дітей з ООП [10]. Водночас у сучасних наукових джерелах зазначається, що хоча існує значна кількість теоретичних розробок, емпіричних досліджень, спрямованих на оцінювання ефективності педагогічного спілкування саме як чинника соціалізації дітей з ООП, поки що недостатньо. Це створює актуальну наукову нішу для подальших експериментальних досліджень, розроблення практичних рекомендацій, стандартизованих моделей комунікативної підтримки та апробації програм, які можуть бути впроваджені у системі загальної та інклюзивної освіти.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та дослідити роль педагогічного спілкування як чинника соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, визначити його вплив на формування соціальної компетентності, розвиток комунікативних умінь, емоційної саморегуляції та інтеграцію в освітнє й соціальне середовище, а також виокремити педагогічні принципи і стратегії ефективної взаємодії, що сприяють успішній соціалізації та психологічній підтримці дітей у процесі навчання та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Педагогічне спілкування є невід'ємною складовою освітньо-виховного процесу, що визначає ефективність навчальної діяльності та соціалізацію дитини [1,2]. Воно виступає не лише як механізм передачі знань і навичок, а як складна багаторівнева взаємодія, яка охоплює когнітивні, емоційні, соціальні та мотиваційні аспекти розвитку учня [7]. Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) педагогічне спілкування набуває

особливої значущості, оскільки саме через ефективну комунікацію формується здатність адаптуватися до соціального середовища, брати участь у колективних формах діяльності та розвивати навички самостійної взаємодії з іншими людьми [5].

Педагогічне спілкування включає вербальні й невербальні форми взаємодії, які забезпечують не лише передачу інформації, а й емоційний контакт між педагогом та дитиною [4]. Дослідження сучасних вчених демонструють, що ефективне спілкування ґрунтується на таких принципах, як індивідуалізація, толерантність, прийняття особливостей розвитку дитини, стимулювання активності та творчого мислення, розвиток саморефлексії та самопізнання [6]. Для дітей з ООП ці принципи мають вирішальне значення, оскільки вони допомагають подолати бар'єри у взаємодії з однолітками та педагогами, сприяють формуванню впевненості у власних можливостях і розвитку соціальної самостійності.

У процесі педагогічного спілкування педагог виступає модератором соціалізації дитини, спрямовуючи її у процесі навчання та повсякденних взаємодій. Спілкування, організоване за індивідуальною моделлю, дозволяє враховувати особливості розвитку дітей, такі як специфіка сприйняття, рівень мовленнєвих і когнітивних навичок, емоційний стан, мотиваційні та поведінкові характеристики. Це сприяє не лише засвоєнню навчального матеріалу, а й розвитку соціальної компетентності, тобто здатності до продуктивної взаємодії з іншими, усвідомленого прийняття правил і норм соціальної поведінки, формування навичок емоційної саморегуляції.

Важливо відзначити, що педагогічне спілкування для дітей з ООП має багатовимірний характер. По-перше, воно забезпечує навчально-пізнавальний процес: через комунікацію дитина отримує знання, орієнтири поведінки та моделі соціальної взаємодії. По-друге, воно виконує емоційно-підтримуючу функцію, допомагаючи знизити рівень тривожності, подолати страхи та невпевненість, що часто супроводжують дітей з особливими потребами. По-третє, педагогічне спілкування виступає інструментом розвитку комунікативної компетентності: воно формує вміння висловлювати власні думки, адекватно реагувати на сигнали інших, підтримувати діалог і співпрацювати у групі [11].

Сучасні наукові публікації підкреслюють значення міждисциплінарного підходу у педагогічному спілкуванні дітей з ООП. Цей підхід передбачає інтеграцію педагогічних, психологічних та соціальних аспектів: педагог повинен не лише навчати, а й забезпечувати психоемоційну підтримку, враховувати особливості розвитку та індивідуальні потреби дитини, а також сприяти її соціальній адаптації у колективі. Особливе значення набуває взаємодія з батьками та фахівцями, яка дозволяє створити цілісну систему підтримки дитини, забезпечити узгодженість методів навчання та виховання та сприяти розвитку соціальної компетентності.

Важливим аспектом педагогічного спілкування є розвиток партнерських відносин між педагогом і дитиною, що базуються на принципах довіри, взаємоповаги та прийняття індивідуальних особливостей. Для дітей з ООП це означає створення безпечного психологічного середовища, у якому вони можуть проявляти ініціативу, приймати рішення та висловлювати свої емоції. Такий підхід дозволяє активізувати внутрішні ресурси дитини, стимулювати її самостійність та відповідальність за власну поведінку, сприяє формуванню позитивної самооцінки та розвитку навичок соціальної взаємодії.

Дослідження останніх років свідчать про важливість системного використання педагогічного спілкування як чинника соціалізації дітей з ООП у рамках інклюзивної освіти [6].

Вчені наголошують на потребі спеціально розроблених моделей комунікаційної підтримки, які враховують типові та індивідуальні особливості дітей, особливості групової динаміки та соціального контексту навчання. Така модель передбачає поєднання вербальних і невербальних методів, використання ігрових, творчих та інтерактивних форм діяльності, а також індивідуалізовані підходи до формування комунікативної та соціальної компетентності.

Педагогічне спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами потребує системного та цілеспрямованого підходу, який враховує не тільки індивідуальні фізичні та когнітивні особливості дитини, а й її емоційний стан, темперамент, мотиваційні характеристики та соціальний досвід. Одним із ключових аспектів у цьому контексті є адаптація педагогічного мовлення: використання простих, зрозумілих формулювань, повторення важливих інструкцій, поступове ускладнення завдань відповідно до рівня сприйняття дитини. Дослідження свідчать, що таке поступове налаштування комунікації сприяє не лише кращому засвоєнню знань, а й формуванню відчуття безпеки та впевненості у власних силах.

Особливу увагу сучасні науковці приділяють невербальним аспектам педагогічного спілкування. Жести, міміка, пози, тон голосу та ритміка мовлення виконують функцію підтримки та регуляції емоційного стану дитини. У дітей з ООП невербальні сигнали часто сприймаються легше, ніж вербальні, тому педагог, який свідомо оперує невербальними засобами, може створити сприятливе середовище для соціальної взаємодії та розвитку самостійності. Системне використання невербальної комунікації, за даними останніх досліджень, підвищує мотивацію дітей до участі в колективних заходах, знижує рівень тривожності та сприяє формуванню почуття приналежності до групи [3,5].

Не менш важливим є принцип активного слухання, який стає ключовою стратегією соціалізації дітей з ООП. Педагог, що уважно сприймає слова та емоції дитини, демонструє її цінність та значущість, сприяючи розвитку самоповаги та соціальної довіри. У сучасних наукових публікаціях зазначається,

що активне слухання включає не лише вербальне підтвердження, а й невербальні сигнали уваги, перефразування, уточнюючі запитання та підтримку емоційного стану дитини. Такий підхід дозволяє формувати в учнів усвідомлення власного впливу на взаємодію, стимулює саморефлексію та розвиток навичок конструктивного вирішення соціальних конфліктів.

Дослідження останніх років також підкреслюють значення інтерактивних ігрових форм педагогічного спілкування. Ігрові моделі взаємодії дозволяють дітям з ООП практикувати соціальні ролі, відпрацьовувати поведінкові сценарії та вчитися реагувати на соціальні сигнали у безпечному, контрольованому середовищі. Застосування рольових ігор, драматизацій, спільних творчих проєктів і навчальних симуляцій сприяє розвитку навичок співпраці, емоційного регулювання та прийняття правил соціальної поведінки. Науковці відзначають, що такі методи є ефективними як у групових, так і в індивідуальних заняттях, оскільки дозволяють максимально врахувати індивідуальні особливості дітей та забезпечити їхню активну участь.

Важливим аспектом є міждисциплінарна взаємодія педагогів, психологів, логопедів та соціальних працівників у процесі педагогічного спілкування. Ця взаємодія забезпечує комплексний підхід до розвитку соціальної компетентності дітей з ООП, створює умови для цілісної підтримки їхнього розвитку та інтеграції в освітнє та соціальне середовище. Дослідження вказують на те, що системна координація дій різних фахівців підвищує ефективність педагогічного спілкування, дозволяє своєчасно виявляти труднощі та коригувати стратегії взаємодії відповідно до потреб кожної дитини.

Наукові публікації також акцентують увагу на емоційній компетентності педагога як ключовому чиннику успішного спілкування з дітьми з ООП. Емпатія, терплячість, здатність до саморегуляції та розуміння психологічного стану дитини сприяють формуванню довірчих стосунків, що, у свою чергу, є передумовою ефективної соціалізації. Дослідження показують, що педагог, який володіє високим рівнем емоційної компетентності, здатний гнучко реагувати на різні поведінкові та емоційні прояви дитини, підтримувати її ініціативу, стимулювати розвиток соціальних навичок і конструктивних форм взаємодії.

Особливу увагу сучасні науковці приділяють цифровим та мультимедійним засобам педагогічного спілкування.

Використання інтерактивних платформ, віртуальних ігор та навчальних програм створює додаткові канали комунікації, адаптовані до індивідуальних особливостей дітей з ООП, стимулює їхню навчальну мотивацію, сприяє кращому засвоєнню соціальних норм і правил, а також формує самостійність у прийнятті рішень. Водночас цифрові засоби доцільно розглядати як допоміжний інструмент освітнього процесу, а не як заміну живої комунікації, оскільки саме безпосередня особистісна взаємодія є визначальною умовою формування емоційно-соціальних компетентностей дитини [10].

З метою емпіричної перевірки впливу стилю педагогічного спілкування та використання цифрових ресурсів на рівень соціалізації дітей з особливими освітніми потребами було організовано дослідження на базі закладу загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання. У вибірку увійшли 8 учнів віком 9–11 років із порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку та розладами спектра аутизму легкого ступеня. Усі діти навчаються в одному закладі освіти та систематично взаємодіють з одним педагогом, що забезпечує цілісність і стабільність освітнього середовища.

Для досягнення поставленої мети було застосовано комплекс емпіричних методів: структуроване психолого-педагогічне спостереження; експертну оцінку стилю педагогічного спілкування; методику визначення рівня соціалізації (з урахуванням показників комунікативної активності, співпраці, емоційної регуляції та дотримання соціальних норм); а також аналіз поведінкових реакцій у групових формах роботи. Оцінювання здійснювалося за трирівневою шкалою (високий, середній, низький рівні).

Отримані емпіричні дані засвідчили наявність залежності між стилем педагогічного спілкування та рівнем соціалізації дітей з ООП, що підтверджує важливість поєднання особистісно орієнтованої взаємодії з доцільним використанням цифрових засобів в умовах інклюзивного навчання.

За умов переважання директивно-контролюючого стилю встановлено: низький рівень соціалізації – 50 % дітей; середній рівень – 37,5 %; високий рівень – 12,5 %.

Фіксувалися труднощі ініціювання комунікації, зниження мотивації до співпраці, емоційна нестабільність.

Натомість у ситуаціях застосування підтримувально-партнерської моделі взаємодії (позитивне підкріплення, індивідуалізація інструкцій, емоційна валідизація, стабільність вимог) спостерігалася позитивна динаміка: підвищення комунікативної активності – у 75 % дітей; зростання здатності до співпраці – у 62,5 %; покращення емоційної саморегуляції – у 62,5 %; зменшення конфліктних реакцій – у 50 %.

Повторне оцінювання продемонструвало зміну структури рівнів соціалізації: високий рівень – 37,5 %; середній рівень – 50 %; низький рівень – 12,5 %.

Отримані результати підтверджують, що педагогічне спілкування виконує функції соціальної інтеграції, регуляції поведінки та формування позитивної самооцінки дитини з ООП, що узгоджується з сучасними українськими дослідженнями інклюзивної освіти (Синьов, Таранченко, Ярмола) [4,5,6].

Проведений аналіз теоретичних джерел, наукових публікацій та практичних досліджень свідчить про те, що педагогічне спілкування є ключовим чинником соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Воно виступає комплексною системою взаємодії між педагогом, дитиною та соціальним середовищем,

що охоплює когнітивні, емоційні, соціальні та мотиваційні аспекти розвитку особистості. Залежно від ефективності організації такого спілкування формуються навички комунікації, емоційна саморегуляція, здатність до колективної діяльності, а також уміння адаптуватися до соціальних норм і правил поведінки.

Висновки. На основі аналізу наукових джерел можна виділити кілька ключових аспектів щодо значущості педагогічного спілкування: педагогічне спілкування забезпечує розвиток соціальної компетентності. Воно створює умови для практичного засвоєння соціальних ролей, навичок взаємодії, співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. Діти з ООП, які отримують системну підтримку через педагогічне спілкування, демонструють кращу адаптацію в колективі та в соціальному середовищі загалом; психоемоційна підтримка є невід'ємною складовою соціалізації. Дослідження показують, що емоційно безпечне середовище, створене через педагогічну взаємодію, дозволяє дітям знижувати рівень тривожності, формує впевненість у власних силах, сприяє розвитку позитивної самооцінки та мотивує до активної участі в навчальній і соціальній діяльності; індивідуалізація та диференціація педагогічного спілкування є критично важливими для успішної соціалізації дітей з ООП. Урахування особливостей сприйняття, рівня розвитку комунікативних навичок, мотивації, темпераменту та психологічного стану дитини забезпечує ефективність комунікаційних стратегій та формує довірливі стосунки між педагогом і учнем, міждисциплінарна взаємодія фахівців підвищує ефективність педагогічного спілкування. Спільна робота педагогів, психологів, соціальних працівників, логопедів та батьків забезпечує комплексну підтримку дитини, дозволяє своєчасно виявляти труднощі та адаптувати стратегії взаємодії відповідно до її потреб; ігрові та інтерактивні методи спілкування стимулюють розвиток комунікативних навичок та соціальної активності. Рольові ігри, творчі проекти, інтерактивні навчальні заняття дозволяють дитині освоювати соціальні ролі та норми поведінки у безпечному середовищі, підвищують мотивацію до навчання та сприяють формуванню позитивного досвіду взаємодії з однолітками та дорослими; емоційна компетентність педагога є ключовим чинником ефективного спілкування. Педагог, який володіє емпатією, здатністю до саморегуляції та розуміння психологічного стану дитини, формує довіру, стимулює активність та соціальну ініціативу, що є запорукою успішної соціалізації учнів з ООП; цифрові та мультимедійні технології доповнюють педагогічне спілкування, надаючи нові можливості для інтерактивної підтримки дітей, але не замінюють живої взаємодії. Використання сучасних технологій, адаптованих до індивідуальних особливостей дітей, розширює канали комунікації, стимулює інтерес до навчання та формує додаткові соціальні навички.

Отже, педагогічне спілкування є не лише засобом передачі знань, а й потужним механізмом соціалізації, який формує у дітей з ООП навички

ефективної взаємодії, сприяє розвитку самостійності, саморегуляції, відповідальності та мотивації до соціальної активності.

Таким чином, подальші дослідження мають бути спрямовані на створення теоретично обґрунтованих і практично перевірених моделей педагогічного спілкування, що поєднують індивідуальний, груповий та технологічний підходи, забезпечують всебічну підтримку дітей з ООП і сприяють їхній ефективній інтеграції у соціальне та освітнє середовище. Це дозволить не лише підвищити якість освітнього процесу, а й забезпечити формування гармонійно розвиненої, соціально компетентної, емоційно стабільної та самостійної особистості.

Література:

1. Бойко Н. І. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Наукові перспективи. 2022. № 5(23). С. 214–223.
2. Данилюк Т. В. Педагогічна взаємодія в інклюзивному класі: психологічний аспект. Педагогічні науки: теорія та практика. 2023. № 2. С. 48–56.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи розвитку. Київ : Педагогічна думка, 2020. 304 с.
4. Синьов В. М. Психолого-педагогічні засади інклюзивного навчання. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 256 с.
5. Таранченко О. М. Соціальна інтеграція дітей з особливими потребами в освітньому середовищі. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2021. № 18. С. 112–120.
6. Ярмола Н. А. Комунікативна компетентність педагога інклюзивного класу. Інноваційна педагогіка. 2022. № 45. С. 75–80.
7. Кабанська О. В. Емоційна компетентність учителя як чинник ефективної інклюзії. Психологічний журнал. 2024. Т. 46, № 1. С. 33–41.
8. Лещенко Т. М. Соціально-психологічна адаптація дітей з ООП у початковій школі. Актуальні проблеми психології. 2020. Т. 12, вип. 6. С. 95–103.
9. Petrides K. V., Fernández-Berrocal P. Emotional intelligence and educational outcomes: A meta-analysis. Educational Psychology Review. 2021. Vol. 33(2). P. 481–505.
10. Shapiro D., Stefanos M. Emotional intelligence interventions in inclusive classrooms: A systematic review. School Psychology International. 2023. Vol. 44(3). P. 210–228.
11. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education – All means all. Paris : UNESCO Publishing, 2020. 476 p.

References:

1. Boiko N. I. (2022). Sotsializatsiia ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Socialization of children with special educational needs in inclusive education]. Naukovi perspektyvy, 5(23), 214–223 [in Ukrainian].
2. Danyliuk T. V. (2023). Pedahohichna vzaiemodiia v inkliuzyvnomu klasi: psykhologichnyi aspekt [Pedagogical interaction in an inclusive classroom: Psychological aspect]. Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka, 2, 48–56 [in Ukrainian].
3. Kolupaieva A. A. (2020). Inkliuzyvna osvita: realii ta perspektyvy rozvytku [Inclusive education: Realities and development prospects]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
4. Syniov V. M. (2021). Psykhologo-pedahohichni zasady inkliuzyvnoho navchannia [Psychological and pedagogical foundations of inclusive education]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

5. Taranchenko O. M. (2021). Sotsialna intehratsiia ditei z osoblyvymy potrebamy v osvitnomu seredovyshchi [Social integration of children with special needs in the educational environment]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*, 18, 112–120 [in Ukrainian].

6. Yarmola N. A. (2022). Komunikatyvna kompetentnist pedahoha inkluzyvnogo klasu [Communicative competence of an inclusive classroom teacher]. *Innovatsiina pedahohika*, 45, 75–80 [in Ukrainian].

7. Kabanska O. V. (2024). Emotsiina kompetentnist uchytelia yak chynnyk efektyvnoi inkluzii [Teacher's emotional competence as a factor of effective inclusion]. *Psykhologichnyi zhurnal*, 46(1), 33–41 [in Ukrainian].

8. Leshchenko T. M. (2020). Sotsialno-psykhologichna adaptatsiia ditei z OOP u pochatkovii shkoli [Socio-psychological adaptation of children with SEN in primary school]. *Aktualni problemy psykhologii*, 12(6), 95–103 [in Ukrainian].

9. Petrides K. V., & Fernández-Berrocal, P. (2021). Emotional intelligence and educational outcomes: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 33(2), 481–505 [in English].

10. Shapiro D., & Stefanos, M. (2023). Emotional intelligence interventions in inclusive classrooms: A systematic review. *School Psychology International*, 44(3), 210–228 [in English].

11. UNESCO (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education – All means all*. Paris: UNESCO Publishing [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.03.2026